

ՊԸՏՄԱԿԱՆ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՈՐՈՏՆԵՑԻ ԵՒ ԳՐԻԳՈՐ ՏԱԹԵՒԱՑԻ
ՈՒՆՏԱՌՈՐ ՎԱՐԴԱՊԵՏԲԵՐՈՒՍԱԼԷՍԻ. (1312-Ք1385. 1346-Ք1410)

ՈՐՈՏՆԵՑԻՆ

Մեր այս յօդուածով հակիրճ կհնարազրականը պիտի գրենք նախ Յովհաննէս Որոտնեցիին և ապա Գրիգոր Տաթևացիին որոնք մեծապէս սատարած են Հայ Եկեղեցին հաստատութեան և զարգացման, յետոյ պիտի յիշատակենք անոնց երուսաղէմի ուխտաւորութիւնը և Գրիգոր Տաթևացիին կուսակցուն քահանայ ձեռնադրութիւնը Յովհաննէս Որոտնեցիին, Ս. Յակոբայ տաճարին մէջ, ըստ Յայրմաւուրքի:

Յովհաննէս Որոտնեցիին հայրենիքն է Վաղարշի անուանի գիւղը, այս տեղն է որ Սիւնեաց առաջին Թագուհին Շահանդուխտ, Գրիստոսի հազար թուականին, գեղեցկաշարժար կը շինէ Վաղարշոյ վանքը, որ այժմ կը կոչուի Կարմիր վանք իբրև ուխտատեղի: Որոտնեցիին հայրն էր Սրբիւսան տոհմէն իւանէ. Որոտնեցի կը կոչուի նաև Կախիկ, այն է Ռոսն: Յովհաննէս Կախիկ վրդ. կը պահէր համարը Վաղարշի վանքին, այժմ ամայացեալ, և կը յիշուին եկեղեցիին արձանագրութիւնները: Գայլեձորի վարդապետ Նշեցի Եսայիի աշակերտն էր Որոտնեցիին և դրուստուած է ժամանակակիցներէն, մասնաւոր իր աշակերտ Գրիգոր Տաթևացիին, և կ'անուանէ «մեծ վարժապետ»:

Համաձայն իր բարեմասնութեանց Որոտնեցիին կը կոչէ «փայլակն արևելեան եւ՝ լոյսն անասունքի ազգին հայկազանն, զմեծն ասեմ զՅովհաննէս բարբառոյ ձայնն և զաստուածաբան որոտման, պիտն բարունաց, մականունն կախեակի ի տէրն Յիսուսին»:

Տաթևացիին, իբր գրուած Որոտնեցիին, Հափաբան գրուածքի մը մէջ կը յիշէ թէ ստուգիւ ան Սիւնեաց Աթոռն հրաւիրեցեալ, իբր մետրապոլիտ, բայց հրաժարեցաւ ան կամ անհաճութեան պատճառով կամ անզբաղ պարապելու գիտութեան և աղօթքի. Տաթևացիին Հափական տողերը ասոնք են. «Որ եւ զվիճակ Սիւնեաց յաջորդեալ փառաց ի փառս գերազանցեալ և այլն»:

Այս տողերէն կը հասկնուի թէ Որոտնեցիին արքեպիսկոպոսութեան կամ մետրապոլիտ աստիճանը կը կրէր. յայտնի

է այս պարագան: Որոտնեցիին պաշտօնէ խուսափելու պատճառը կը յաւելու իր վերի Հափական տողերուն մէջ այսպէս, «Սակաւ ինչ առ այս գոյր ամայեցեալ, եւ ոչ պանծացեալ զոր ոչ ախորժեալ»:

Տաթևացիին կ'աւելցնէ նաև հետեւեալ. «Ապա յետ որոյ տարաշխարհ գոյլ խաղաղութեան տեսչեանն ուխտելոյ», այս խօսքը նշանակութիւն մ'է Որոտնեցիին երուսաղէմ ուխտագնացութեան, շատ կողմեր չըջադալլը, Տփլիսի երթալը, ուր դրուստողին հաճութեան համաձայն, Գաղկեդոնականներուն հետ վիճաբանիլը. Վրաց Դաւթի Թագաւորին մատուանէ վերջ ուխտի կ'երթայ երուսաղէմ, հնկէ Սեպուհ լեռը, ուր տարի մը մնալէ յետոյ, կ'երթայ Տրապիզոն ի դուռն կայսեր, «անդ ևս քաջ հանդիսանայ, ըստ տփղիսեան տարագունն», և ապա, «ի տիւնեական վիճակ հասեալ և գահոյս բազմեալ»:

Կ'աւարտէ Տաթևի Ձանգակասան շինութիւնը, և կը խօսի կամ կը գրէ «Յօրհնութիւն նորակերտ շինուածոյ տաճարին և Զօնգակատան առաքելական աթոռոյ վանիցն Ստաթէի, որ է Թթո Սիւնեաց վիճակի. ի բանն, Տէր ի տաճար սուրբ իւրում» (*):

1378ի յիշատակագիր մը Որոտնեցիին ուրիշ տե՛ծ աթոռի վիճակ մը տիրացած կը ներկայէ. «Որ ունի զվիճակն Հաղբատայ և է սպասաւոր սուրբ նշանիս»: Ուրիշ շինութիւններէ և բարեկարգութիւններէ յետոյ կը վախճանի 1385ին 73 տարեկան, Յայրմաւուրս տոնին, որ իր ծննդեան օրն էր, իր աշակերտները հանգուցեալին կերպարանքին կազմուածքը հետեւեալ կերպով կը նկարագրեն, «քաղցր զիմօք, մեծահասակ և բարեմասիլ, զուարթամիտ և ողորմած»:

(*) Տաթևի եկեղեցիին գաւթին ծայրը կամ զուլը, արևմտեան կողմին վրայ, կայ վայելուչ Զանգակատուն, փոքր կաթնաղիկէով, վեց փոքր տիւներով վրայ բարձրացուած, Յովհաննէս Որոտնեցիին շինուած: Իր ուրիշ շինուածներէն զատ, ուխտաւորութեան դարձել վերջ, ինչպէս կը գրէ Տաթևացիին հետեւիլ տաճարաւոր տողերը, «ի Սիւնական վիճակն հասեալ և գահոյս բազմեալ, Սուր ինչ ժամանակ անդ խաղաղացեալ, Զհաղեպակատունն որ էր հիմարեցեալ, նոյն նա կատարեալ»:

(Սիւսական, էջ 236):

խակ ըստ Տաթևացոյն, «գեղեցիկ տեսեամբ առ որդիս մարդկան կերպացեալ, ըստ կարի ի չափ հազակի ընտրելոցն նախնի»:

Որոտնեցիին գրուած քնիւր բազմաթիւ են, գրեթէ բոլորն ալ միկնողական, ինչպէս Ս. Դրոց, Աւետարանաց, Սուրբ Գրքի, Քրիստոսի, Կաթողիկոսաց և մարգարէին Եւսայայ. վերլուծութիւնք փիլիսոփայական գրոց Արիստոտէլի, Պարսիկի, Փիլոնի, և այլ և այլ ճանոր, թէ պարզ և թէ դպրոցական ոճով. մեր գպրութեան մասնական նուազամիտ ութիւ այս գրական աշխատութիւնները առաջին անգամ կը նկատուին խանգարելով ոճ. թէև տակաւին լուսագոյն կը համարուի քան իր հոչակեալ աշակերտը՝ Դրիգոր, վասնզի ինքն ոգուով մեղմաւորոյն է և գրչութեամբ զգուշագոյն (տե՛ս Սիսական, էջ 219-220):

ԺԴ. գարուն կ'ապրէր Թովմա վրդ. Մեծոփեցի, Արճէշի Քաղաքացոյնաց գիւղէն և Մեծոփայ վանքի միաբան. Թովմա վրդ. իր գրութեան մէջ, զոր հրատարակած է Կաթակոս վրդ. Շահնազարեան 1860ին, գեղեցիկ տողերով կը զովարանէ Որոտնեցիին յիշատակիլի կործը. ի մէջ այլոց Թովմա վրդ. կը գրէ թէ Որոտնեցին աշակերտը եղած է հոչականուն Եսայի և Տիրատուր վարդապետներուն. բոլոր գաւառներէն շատ աշակերտներ կը հաւաքէ և Հայ Եկեղեցին կ'ունենայ բազմաթիւ վարդապետներ եւ քահանաներ. «մանաւանդ տիւ և գիշեր մաքառելով ընդդէմ քրիստոսատեաց աղ-թարմայիցն գաւառին Երնջակու. . . Որ իբրև արեգակն փայլէր ընդ ամենայն ազգս Հայոց եւ լուսաւորէր զամենեւեան աստուածային գիտութեամբ, և կայր ընդդէմ հերձուածողաց աղթարմայիցերկարեակացոյ: Որոտնեցին տառերկրու տարի մնացած է Երնջակի մէջ Հայ Եկեղեցւոյ պատկանութեան համար աշակերտակից ունենալով Դրիգոր Տաթևացի մեծ վրդոյն. . . Որոտնեցին տիւ և գիշեր Երնջակի մէջ կը մաքառի ընդդէմ Ունիթորներու և նոյն օրերը կը վախճանի մեծն Յովհաննէս, և Թովմա կը գրէ «եւ խաւարումն եղ և աշխարհին Հայոցոյ, Աշակերտները մարմինը տարին Երնջակէն իր աշակերտին՝ Մաղաքիա ճգնաւորին մօտ. «որ էր յոյժ մեծատան որդի, և ի ծովահայեաց քաղաքէն Ղրիմայ» (Թովմա վրդ. էջ 15 և 55):

ՏԱԹԵՒԱՅԻՆ

Տաթևացիին հայրն էր Սարգիս, Քաղաքացոյնաց Արճէշ քաղաքէն, իսկ մայրն Փարպեցի էր (*). ասպատակներուն պատճառով հաստատուեցան Հայոց ձոր, ուր ծնաւ Դրիգոր, իսկ տարեկանին ուսման հետեւեցաւ. տասնհինգ տարեկանին հանգիստեցաւ ի Տփլիսի Որոտնեցիին որուն աշակերտեցաւ քսան և ութը տարի, և միշտ կը հետեւի անոր, և կը ներբողէ զանիւր Սնկէ իշխանութիւն ստացաւ վարդապետութեւն և քարոզչութեւն. Որոտնեցիին մահուանէ յետոյ, 1387ին, Տաթևի մէջ կը կարգուի վարդապետ և առաջնորդ, արդէն երկու տարիներ յառաջագոյն երկու պաշտօնները կը վարէր Երնջակայ վարժարանին մէջ. 25 տարի կը մնայ իբր առաջնորդ. շատ աշակերտներ ունեցաւ, որոնց գլխաւորները անունով կը յիշուին տառն և հինգ վարդապետներ. և անոնց առաջինն էր Մխիթար Տաթևացի, որ միշտ գրոց յիշատակարաններուն մէջ մեծ բաբունապետ անուամբ կը յիշուի (1406-26) և տասներկու աշակերտներ ալ Մեծոփայ վանքէն եկած են, որոնց հետ Թովմաս անուանի պատմիչը, և վաթսուներ քահանաներ: Երեմի ինքը կ'երթար Մեծոփ, ուր իր աշակերտակիցը Յովհաննէս վրդ. կը շինէր Ս. Աստուածածնի եկեղեցին, 1408ին միասին նաւակաւորը կը կատարեն, երկու տարիէն յետոյ կը դառնայ Տաթև և կը վախճանի հոն (1410 կամ 1411) եօթնամասուն տարեկան, եւ հանդիսաւոր յուղարկուորութեամբ կը թաղուի: Տաթևի մէջ երկար բնակութեան, ուսման, գրութեանց և վարդապետութեան, մահուան և վանքի մէջ թաղման պատճառաւ կորուած է Տաթևացի: Թէ՛ յաջորդ և թէ՛ յետնորդ վարդապետներէն հուշակաւոր եղած է եւ մեծ պաշտպան Հայաստանեայց Ս. Եկեղե-

(*) Տաթևացիի մօրը մայրն հետաքրքրական առանգութիւն մը կը պատմուի. «Յուսուր միտմեհարն ի մայր որդին ետես յանաւորն երազոյ զՍուրբ Յրիգոր լուսաւորին՝ ունելով ի մեռին իւրում կանթեղ մի նուագեալ ի լուսոյն, և անցաւ լուսաւ Աստուած աղօթից քոջ՝ և ետքեղ բարի զաւակ միշնորգութեամբ իմոյ, բայց ա՛ռ զկանթեղն զայդ և զանեալ ի քեզ՝ 28 մահուանէ որ ծնանելոցն է ի քեզ, նա լուսաւորեցն զխաւարեալ կանթեղն զայս ուղղափառ գաւառութեամբ. . . » (տե՛ս Յովսէփ Եփրէմ, Գրքի Թագի 1706):

ցիւն: Կը վկայուի թէ Տաթևացին երկա-
սիրած է քսան եւ երեք գիրք յետ մահուան
իր ուսուցչին՝ Որոտնեցիին (Սիսական, էջ
237-38):

Նշանաւոր բանասէր Հ. Ալիշան Տաթե-
ւացիին բոլոր գրութեանքներուն վրայ ժա-
մանակագրական կարգաւ պատմական եւ
բանասիրական հմտակց տեղեկութիւններ
գրած է (Սիսական, էջ 238-240), եւ մենք
մեր այս յօդուածին հակիրճ հանգամանքին
պատճառաւ զանց կ'ընենք նոյն տեղեկու-
թիւնները եւ միայն հոս կը յիշատակենք
իր գրութեանքներուն շարքը զոր հրատարա-
կած է Ղազար կաթողիկոս Ճահկեցի իր
«Դրախտ ցանկալիս գիրքին մէջ (էջ 641).
ասոնք են. 1. Մեծ հարցմունքն. 2. Արիստո-
տելի գրոց լուծմունքն. 3. Ստրոգուլեանցն. 4. Պերիարմէիս. 5. Առաքնութեանցն. 6. Պարտիկիւր. 7. Պարապմանց լուծմունքն. 8. Սաղ-
մոսի քաղաւածուն. 9. Առկայաց քաղաւածուն.
10. Սրգ երգոց. 11. Իմաստութիւն. 12. Ժո-
ղովոր. 13. Ամրան հասոց. 14. Զմրան հասոց.
15. Յոբայ լուծմունքն. 16. Յովնանու Աւե-
սարանի քաղաւածուն. 17. Լուծմունքն Ա-
րիստոտելի. 18. Գեորգեայ գրչութեան. 19. Փոք
հարցմունքն Գեորգեայ. 20. Քաղաւ-
ածուն Մաթեոսի Աւեսարանին. 21. Սայայ
քաղաւածուն. 22. Ոսկեփորիկ գիրքն. 23. Գիրքն
ծայրագոյն վարդապետական իւսա-
նութիւն թալոյ:

Տաթևացիին այս վերջին գրքին ան-
ուանումը հետեւեալ կերպով բացատրուած
է Մաշտոցին մէջ (1876 տպ. Վաղարշապատ).

«Գիրք գաւազան տալոյ աշակերտացն
համարիտ բանին քարոզութեան. նախ ըզ-
մայնաւորն իշխանութիւն՝ որ է չորս աս-
տիճան, եւ ապա զծայրագոյնն՝ որ է տասն
աստիճան, որ լինի բոլորն չորեքտասան,
յորինեալ Սրբոյն Գրիգորի Տաթևացոյ ճըշ-
մարտութեան վարդապետի, գերահանճար
հետադիւր եւ անյաղթ ակոյեանի սուրբ հա-
ւատոյ, աշակերտի մեծին Յովնանու Ո-
րոտնեցոյ: Ի լուսաբարդ բանից աստուա-
ծարան մարգարէին Նայիայ լուսաբար մը-
սոց մեկնողօրէն իմն տեսութեամբ կար-
գաւորեալ: Տաթևացիին կողմէն յատուկ
«օրհնութեան» աղօթք մը կը յիշատակուի
տասն աստիճաններէ վերջ:

Սովորութիւն էր վարդապետական վը-
կայականներու մէջ յիշել իրարմէ գաւազան

ստացողներուն շարքը. եւ վերջին դարու
վկայականներ միշտ նախ Գրիգոր Տաթևացի
սկզբնաւորութեամբ կը գրուէին, եւ անոր
զանազան աշակերտներէն տարբեր ճիւղեր
կը կազմուէին (Դաւրիթեցի, էջ 340). որով
ներկայիս մեր եկեղեցւոյն բոլոր վարդա-
պետները Գրիգոր Տաթևացիի բարոյական
սերունդը կը նկատուին:

ՈՐՈՏՆԵՑԻՒՆ ԵՒ ՏԱԹԵՒԱՑԻՒՆ ՆՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՈՒՆՏԱԽՈՐԹԻՒՆԸ

Ըստ Յայմաւուրքի (տպ. Գրիգոր Դպիր,
Կ. Պոլս, 1706) Տաթևացին դեռ մանուկ,
կը հանդիպի Տփլիս քաղաքը Յովհաննէս
Որոտնեցիին, որուն քով կը հետեի ուսման
եւ կ'աշակերտի ժամանակ մը. վարդապե-
տական ուսմամբ կը վարժուէր եւ ԻԸ. տարի
նուիրուած էր անդադար եկեղեցական հմա-
տութեանց եւ ուսման: Որոտնեցին, ինչպէս
կը գրէ նոյն Յայմաւուրքը, «Տաթևա-
ցին առեալ Տաւալ բնոյ իւր յասուածա-
կոյն քաղաքն յերուսաղեմ, որ անց բնկալաւ
զասիճան կուսակրօն քանանայութեան: Սե-
ռաւալեպեմս շնորհի հոգւոյն սրբոյ: Վե-
րեւ յիշուած Յայմաւուրքին (էջ 698),
հատուածին մէջ գծադրուած կը գտնուի
մէկ նկարը Յովհաննէս Որոտնեցոյն որ եւ
կեղեցական տարազով բազմած յաթոռ գա-
ւազան ի ձեռին, եւ կը շնորհէ կուսակրօն
քանանայութեան աստիճան Գրիգոր Տա-
թևացիին որ ծնրադիր նստած է Որոտնե-
ցիին առջեւ. թէև որոշ չէ թէ Տաթևացին
կուսակրօն քանանայութեան աստիճանը
Որոտնեցիէն ստացած ըլլայ, բայց վերեւ
յիշուած նկարը ապացոյց մ'է թէ Որոտնե-
ցին՝ որ արդէն ունէր եպիսկոպոսութեան
աստիճան, Նրուսաղէմի Ս. Յակոբայ տա-
ճարին մէջ Որոտնեցին ինքն տուած է Տա-
թևացիին կուսակրօն քանանայութիւնը:

Որոտնեցիին հետ Տաթևացին Նրուսա-
ղէմէն կը մեկնի Երզնկա ուր օհոս նմա գա-
ւազան վարդապետակամ: Տեղեկայէն Որոտ-
նեցին կը մեկնի 1358ին Տաթևացիին հետ
իր գաւառը՝ որ է Տաթև, «եւ ետ Գրիգոր
րիոս վարդապետին զգիրս ասացուածոց
վարդապետական կարգի՝ ի բերան առնուլ,
զի տացէ նմա հրաման եւ իշխանութիւն եւ
գաւազան ծայրագոյն: Որոտնեցիին մահ-
ուանէն յետոյ ամէնուն հաւանութեամբը

Որոտնեցիին աթոռը կը բազմի Գրիգոր Տաթևացիին որ Երեմի Մեծոփայ վանքը կը մնար, բայց առաւելապէս հաստատուած էր Տաթևի վանքը:

Որոտնեցիին և Տաթևացիին երուսաղէմի ուխտաւորութիւնը կը հաստատուի նաեւ Յ. Կ. Ճանիկեանի՝ ճշմութիւնք Ակնայ գրքին (էջ 98-99) մէկ ծանօթութեանէն զոր կը յիշենք հետեւեալ բացատրութեամբ. Բինկայի Տ. Յակոբ քահանային ծանուցման վրայ Ճանիկեան կ'իմանայ թէ մի քանի մազադաթեայ Աւետարան և Մալտոց գտնուած է. անոնցմէ միայն Աւետարանի մը յիշատակարանը զոյլն յապաւմամբ կ'ընդօրինակէ. այս Աւետարանը գրուած է ճերմամանա տիեզերալոյս մեծ բաբունապետին Օհաննու Որոտնեցու յ յԱստուածապատ զաւառս Եկեղեցայ յանապատի Լուսաւորչի ընդ հովանեաւ Սուրբ Կարապետին որ շինեալ է նոյն ինքն հօրն մերոյ Սրբոյն Գրիգորի, որ ի սմին լեալ ձեռնադրութիւն Ռատակէսի: Աւետարանին չափոց թուականով գրուածքը անհայնալի է, միայն կը յիշուի պարզ թուով (1373). յարելով՝ այդքնեղելի եւ բազմազան գրչի Գրիգոր ոպասաւորի սմին և բանի: Միակ ըստ նախնեացն Խուրբուս = ի ընտիր օրինակէ ստուգեալ:»

Գրիգոր Տաթևացին որ այս Աւետարանին գրչութեան հեղինակն է կը գրէ ձեռագիր աղագէս զձեզ . . . յիշատակել առաջի Գրիստոսի զքաջ Եսայիան և զարի նահատակն զՅովհաննէս բարձունին զվարժապետն իմ . . . և զիս զմեզաւոր աշխատողս և զծնողսն իմ . . . և այլն. կարգ մը ուրիշ յիշատակութիւններէ վերջ կը զօծելու ազգէմի այցելութեան պարագան հետեւալ կերպով. «Ով եղբայր, զյիշատակարանս յետոյ գրեցի յերուսաղէմ Ս. Քաղաքս եւ կարի արտօրանօք ի մեծի հինգշաբթուոյ աւուրս, վասն ստուգութեան ի տեղիս տեղիս ի խաջ նշան եմ արարել ի վերայ անց բանի՝ որ յայլ աւետարան լինի յայն տեղն զիր աւելորդ, եւ կամ թէ այս զիրս յայս տեղն պիտոյ է: Զմազաղաքս ցոյց իմեցի մեծ վարդապետս իւր ձեռովն գործեաց եւ մեզ ուսոյց զոյցն առնես»:

ՄԿՐՏԻՉ ԱՐՔԵՊՍ. ԱՂԱՆՈՒՆԻ

ՀՈՌՈՎՄԵԱԿԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ի ԵՆ Գ ԴԱՐԵՐՈՒՆ

(ՀԱՏՈՒԱՅ ՄԸ Ի. LIETZMANN-Ի)

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԻՆ ԵԿԵՆԵՑԻՈՑ ԳԻՐԲԵՆ

Պէտք է կարգաւ Տակիտոսը լիովին հասկնալու համար, Հռովմայեցի ժողովուրդին, բարոյական կառուցումին մէջ յատաջ եկած աւերները՝ հողիններու այն ջարդին պատճառաւ՝ զոր Գոմեթիանոս հրամայեց՝ որ տեղեց տասնը հինգ տարիներ շնորհաւոր, քառասուննոց մարդ մը, իր իսկ աշխարհուն վերապրած մը կ'երևի, և, այն վայրկեանին որ կը սկսի աշխարհի, դառնութեամբ նախ կը յայտարարէ թէ, աւելի զիրին է խեղդել հողեկան կեանքը, քան թէ կենդանացնել զայն¹⁾: Բայց Տրայանոս ազատութիւնը կը բերէ: Ամէն հողմիւրէն ձայներ կը բարձրանան շնորհակալութիւն յայտնելու համար ազատարարին, ու անոր լուսամիտ կառավարութեան ներքեւ Տակիտոս կարող եղաւ պարզելու իր բովանդակ հանճարը: Կայսրիսու պատմութիւնը, ինքը գրեց, պատմական ամենակարեւոր գործն է, զոր Հռոմ տուաւ աշխարհի, բայց ձյս գործը, մթնութեամբ մը լեցուն, զիւսցանական համակերպութեամբ թաթաւուն լուսաւոր ապագայի մը յոյսը չէ որ կը ցուցնէ՝ այլ կսկծալի անհանգստութիւն մը և ողբերգական նախազգացում մը: Տիտոս-Լիվիոսի երջանիկ օրերէն հազիւ հարիւր տարի թաւալած, Տրայանոսի փառքը իր գազաթնակէտին է հասած և կայսրութիւնը նորէն կը ծնի: Բայց Տակիտոս մենակեաց մըն է, և իր հանճարովը, բոլոր մարդերէն աւելի հեռուն տեսնելու շնորհովը օժտուած:

Պիլիոս, իր բարեկամը, երջանիկ է բուրովին, անիկա կը զգայ թէ կ'ապրի ոգեկան վերազարթումի շրջանի մը մէջ, ու իր նամականքը, արուեստով շարագրուած, հրապուրիչ վկաներն են այդ բանին: Այս հանգամանքներուն մէջ, կ'ըսէ ինչ որ շիտակ է, թէպէտեւ շատ բարձր կը գնահատէ իր ժամանակակիցներուն գրական գե-